

Majoor Bosshardt, de bekendste heilssoldate van Nederland

Nieuwsbegrip Extra



Met enige regelmaat ontwikkelt Nieuwsbegrip in opdracht van bedrijven of maatschappelijke organisaties een speciale themales. Bedrijven die ons vragen om zulke lessen te ontwikkelen, doen dit vaak in het kader van 'maatschappelijk verantwoord ondernemen'. Ideële organisaties brengen via de les het maatschappelijke onderwerp waarop zij zich richten onder de aandacht. De Nieuwsbegrip Extra-lesse worden mogelijk gemaakt door financiering van de externe opdrachtgever. De inhoud van de lessen wordt echter ontwikkeld door en valt volledig onder verantwoording van de Nieuwsbegripredactie.

Handleiding Nieuwsbegrip over het Majoor Bosshardthuis, niveau D

Vooraf

Deze les is ontwikkeld in samenwerking met het Leger des Heils. De les gaat over Majoor Bosshardt, misschien wel de bekendste heilssoldaat van het Leger des Heils. Tussen 1948 en 2000 werkte ze in Amsterdam met mensen voor wie niemand anders oog had: prostituees, alcoholverslaafden en dak- en thuislozen. Sinds 2022 kunnen bezoekers terecht in haar oude woonhuis in het centrum van Amsterdam: het Majoor Bosshardthuis. Per dag zijn er meerdere rondleidingen waarbij je geïnspireerd wordt door haar levensverhaal.

Aangeraden wordt deze Extra Les Nieuwsbegrip over het leven en werken van Majoor Bosshardt en het werk van het Leger des Heils te combineren met een bezoek aan het Majoor Bosshardthuis. De les kan echter ook los van een bezoek gegeven worden.

Met deze les en eventueel een bezoek aan het Majoor Bosshardthuis ervaren de leerlingen hoe Majoor Bosshardt en het Leger des Heils betekenis en inhoud geven aan 'er zijn voor een ander' en ook hoe zij dat zelf in zouden kunnen vullen.

Meer weten over Majoor Bosshardt en het werk van het Leger des Heils? Kijk dan op www.legerdesheils.nl. Wil je met jouw klas een bezoek brengen aan het Majoor Bosshardthuis? Kijk dan op www.majoorbosshardthuis.nl.



Lesoverzicht

Onderwerp	Het leven en werk van Majoor Bosshardt en het werk van het Leger des Heils. Aangeraden wordt de les te combineren met een bezoek aan het Majoor Bosshardthuis in Amsterdam om er op die manier een volledige ervaring van te maken. De les kan echter ook los van een bezoek gegeven worden.
Lesdoel	De leerlingen kunnen de teksten actief lezen. Ze kunnen een samenvatten en vergelijken de teksten met elkaar. Ze kennen de verschillende perspectieven van de personen die in de teksten aan bod komen en denken na over hun bijdrage aan de maatschappij.
Leesdoel	Na het lezen van de tekst weten de leerlingen wie Majoor Bosshardt was en wat zij voor veel mensen heeft betekend. Ook kunnen zij vertellen hoe het Leger des Heils ontstaan is, welke hulp het Leger des Heils biedt en wat er te zien en te doen is in het Majoor Bosshardthuis. De leerlingen weten wat de rol is van organisaties zoals het Leger des Heils in de maatschappij.

- Opdracht 1** Actief lezen en samenvatten van de tekst 'Majoor Bosshardt, de bekendste heilsoldate van Nederland'. Optioneel zijn er sleutelvragen om de tekst beter te begrijpen.
- Opdracht 2** Sleutelschema: Tekstkenmerken
- Opdracht 3** Actief lezen en vragen beantwoorden over de tekst 'Het belang van het maatschappelijk middenveld'
- Opdracht 4** Perspectief nemen
- Opdracht 5** Actief lezen en vragen beantwoorden over de tekst 'Doen wat gedaan moet worden'
- Opdracht 6** Bedenken wat je zelf kunt bijdragen en een korte activerende tekst schrijven (extra opdracht 1)
- Opdracht 7** Een infographic over het Leger des Heils (extra opdracht 2)
- Referentie-niveau** De tekst is geschreven op Nieuwsbegripniveau D en sluit aan bij referentieniveau 2F.

Materiaal

Voor elke leerling:

- de teksten (niveau D);
- bijbehorende opdrachten voor niveau D;
voor abonnees van Nieuwsbegrip: de strategiekaart Samenvatten en de woordhulp (op de website bij Basismateriaal niveau C).

Woordenschat (NB met deze woorden zijn geen online-oefeningen beschikbaar):

tomeloos	= niet te bedwingen
de doortastendheid	= het vermogen om krachtig te zijn en flink aan te pakken
het gedachtegoed	= het geheel van denkbeelden en ideeën
iets handen en voeten geven	= iets realiseren, waarmaken
in je element	= op de plek waar iemand graag is en zich heel erg thuisvoelt
de loftuiting	= het compliment
de gaarkeuken	= de plek waar een organisatie of de overheid maaltijden aanbiedt aan inwoners van een plaats of wijk
de ambulante hulp	= de hulp waarbij de patiënt niet opgenomen wordt, maar thuis blijft
de barmhartigheid	= het gevoel van medelijden, mededogen
technocratisch	= beheerst door techniek
ondermijnen	= verzwakken, aan het wankelen brengen
de rechtstatelijke institutie	= de instelling van een land die over de naleving van de wetten gaat
het sentiment	= de gevoeligheid waardoor je snel ontroerd raakt
de roepende in de woestijn	= de persoon naar wie niet geluisterd wordt
een weg banen	= hindernissen wegnemen

Toelichting

Actief lezen en sleutelvragen

In de basislessen van Nieuwsbegrip ligt de nadruk op het onderdeel Actief lezen. Onder actief lezen verstaan we het lezen van de tekst in drietallen, waarbij leerlingen in interactie met elkaar bespreken waar de tekst over gaat. Hierbij zijn ze gericht op de inhoud. Bij het actief lezen is het de bedoeling dat de leerlingen voorspellen, onduidelijkheden ophelderen en zelf vragen stellen. Hiervan maken ze notities op het werkblad Actief lezen. De sleutelvragen stimuleren leerlingen om verbanden te doorzien, afleidingen te maken en de tekst samen te vatten. Deze activiteiten zijn erop gericht de leerlingen te ondersteunen in het vormen van een mentaal representatie van de tekst.

Werkwijze

- Introduceer het onderwerp klassikaal. Kennen de leerlingen Majoor Bosshardt? En wat weten ze al over het werk van het Leger des Heils? Wat verwachten ze in de tekst te gaan lezen?
- Laat de leerlingen een leesdoel formuleren of vertel ze het gegeven leesdoel. Bespreek ook de uitleg. Wijs de leerlingen zo nodig op de strategiekaart Samenvatten.
- Leerlingen die dat aankunnen gaan zelfstandig aan de slag. Zij werken (indien mogelijk) in drietallen. Tijdens het lezen van de eerste tekst in opdracht 1 maken de leerlingen een samenvatting. De leerlingen kunnen eventueel gebruik maken van de sleutelvragen. In opdracht 2 lezen de leerlingen de uitleg over tekstkenmerken. Ze vullen de eerste kolom in van het sleutelschema. In opdracht 3 lezen de leerlingen de tweede tekst en beantwoorden daar vragen over. Ze vullen tot slot de tweede kolom in bij opdracht 2. In opdracht 4 denken de leerlingen na over de verschillende perspectieven over de ontwikkelingen in de maatschappij. In opdracht 5 lezen de leerlingen de derde tekst. Ze beantwoorden vragen, denken na over het perspectief van de schrijver en vullen de laatste kolom in bij opdracht 2. In opdracht 6 verdiepen de leerlingen zich verder in de soorten hulp die het Leger des Heils biedt en denken zij na over wat zij zelf zouden kunnen bijdragen. Ze schrijven een korte, activerende tekst. Deze opdracht krijgt nog meer betekenis wanneer je met de leerlingen een bezoek brengt aan het Majoor Bosshardthuis. Tot slot beantwoorden ze in opdracht 7 vragen over een infographic over het Leger des Heils.
- Begeleid zelf eventueel een instructiegroepje. Maak daarbij gebruik van de modeltekst, de sleutelvragen en de hulpvragen. De leerlingen kunnen daarnaast de strategiekaart Samenvatten gebruiken. Laat de leerlingen na verlengde instructie zelf werken aan opdracht 2 en 3, en vervolgens aan opdracht 4 tot en met 6. Maak eventueel een keuze uit deze laatste drie opdrachten. Opdracht 4 en 5 kunnen – wanneer het Majoor Bosshardthuis bezocht wordt – (af)gemaakt worden na dit bezoek.
- Nabespreking: check of leesdoel en leesdoel bereikt zijn. Laat de leerlingen eventueel zelf hun antwoorden controleren en bespreek waar ze moeite mee hadden.
- Neem de werkbladen Actief lezen in om inzicht te krijgen in het werk van de verschillende groepjes.

Opdracht 1: Actief lezen en samenvatten

1. Introduceer het onderwerp klassikaal. Hebben de leerlingen al eens gehoord van Majoor Bosshardt en van het Leger des Heils? Wat weten ze er zelf al van? Wat verwachten ze in de tekst te lezen?

2. Geef uitleg over de werkwijze bij Actief lezen. Bespreek de lesdoelen. Vraag de leerlingen naar hun leesdoel. Eventueel kun je deze daarbij gebruiken:
Leesdoel: De leerlingen weten wie Majoor Bosshardt was en wat zij voor veel mensen heeft betekend. Ook kunnen zij vertellen hoe het Leger des Heils ontstaan is, welke hulp het Leger des Heils biedt en wat er te zien en te doen is in het Majoor Bosshardthuis.
3. Werk klassikaal of in groepjes bij het lezen van de tekst. Maak gebruik van de modeltekst (pagina 5), en indien nodig van de sleutelvragen en de hulpvragen.
4. De leerlingen gaan daarna aan de slag in groepjes van drie. Ze vatten de tekst samen in een tekst-schema.
5. Tot slot vergelijken de leerlingen hun tekstschema met dat van een ander groepje.

Opdracht 2: Teksten vergelijken

1. Lees de uitleg. De leerlingen vullen in groepjes de eerste kolom van het schema 'tekstkenmerken' in.
2. Bespreek klassikaal de antwoorden na.

Opdracht 3: Actief lezen en vragen over de tekst beantwoorden

1. Voor het lezen van de tekst 'Het belang van het maatschappelijk middenveld' bespreek je de vragen over sociale cohesie klassikaal.
2. De leerlingen lezen de tekst actief in een groepje van drie en beantwoorden de vragen schriftelijk.
3. De leerlingen vullen kolom 2 bij opdracht 2 in.
4. Bespreek de antwoorden op de vragen klassikaal.

Voorbeeldantwoorden: Zie **antwoorden** achteraan deze handleiding.

Opdracht 4: Perspectief nemen

1. Lees de uitleg.
2. De leerlingen verwoorden individueel de mogelijke gedachtes van de verschillende personen uit de teksten in de denkwolken.
3. De leerlingen bespreken hun antwoorden in een groepje en geven elkaar feedback.

Opdracht 5: Actief lezen en vragen beantwoorden

1. De leerlingen lezen de tekst 'Doen wat gedaan moet worden' actief in een groepje van drie en beantwoorden de vragen schriftelijk.
2. Bespreek de antwoorden klassikaal
3. De leerlingen vullen de derde kolom van opdracht 2 in.

Antwoorden: Zie **antwoorden** achteraan deze handleiding.

Opdracht 6: Wat kun jij bijdragen? (extra opdracht 1)

1. Laat de leerlingen in groepjes een lijst maken met verschillende manieren van hulp die door het Leger des Heils geboden wordt en aangeven waaraan zij zelf iets zouden kunnen bijdragen.
2. De leerlingen schrijven een korte activerende tekst met een zelfgekozen tekstvorm.
3. Ben je in de gelegenheid om samen met je leerlingen het Majoor Bosshardthuis te bezoeken? Laat de leerlingen dan na het bezoek vraag 4 beantwoorden.

Opdracht 7: Een infographic over het Leger des Heils (extra opdracht 2)



1. Laat de leerlingen in groepjes de infographic lezen en bekijken. Daarna beantwoorden ze de vragen over de infographic. NB: Het gaat bij deze infographic om cijfers van een onderzoek van de GGD uit 2019/2020. Maar de cijfers geven een goed beeld van de situatie in de winter in Amsterdam.
2. Bespreek de antwoorden klassikaal na.

Antwoorden: Zie **antwoorden** achteraan deze handleiding.

Modeltekst

Zeg bijvoorbeeld het volgende: De titel van de tekst is: **Majoor Bosshardt, de bekendste heilssoldate van Nederland**. Ik heb zeker wel gehoord van Majoor Bosshardt. Zij leeft niet meer, maar ze werkte voor het Leger des Heils. Het Leger des Heils biedt hulp aan allerlei mensen die dat nodig hebben. En Majoor Bosshardt is inderdaad een heel bekende medewerker van het Leger des Heils. Ze kwam bijvoorbeeld ook vaak op tv. Daar vertelde ze over haar werk. 'Heilssoldate' vind ik wel een lastig woord, maar ik denk dat mensen die bij het Leger des Heils werken, zo worden genoemd. Ik kijk even naar de kopjes. Het eerste kopje is: **'God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen'**. Zou Majoor Bosshardt dat gezegd hebben? Dan zal dat stukje wel over Majoor Bosshardt gaan. Het tweede kopje is: **Soup, soap and salvation**. Dat is Engels voor: soep, zeep en redding. Misschien gaat dat stukje over het Leger des Heils. Want zij geven eten aan mensen die dat nodig hebben en zij proberen ze te 'redden', te helpen. Het volgende kopje is: **Leger des Heils**. Dit stukje gaat in ieder geval over het Leger des Heils. Ik kom er tijdens het lezen wel achter wat dit stukje dan met het vorige stukje te maken heeft en wat er dan verder over het leger des Heils verteld wordt. En dan het vierde kopje: **Majoor Bosshardthuis**. Zou dat gaan over het huis waar Majoor Bosshardt heeft gewoond? Is daar nu nog iets te doen? Dat lees ik vast in dit stukje. Ik ga nu de inleiding lezen: **'Ik zag het Leger des Heils als een roeping, hoewel ik nooit een stem gehoord heb of zoiets dergelijks. Toch voelde ik het aan alsof God mij voor dit werk had bestemd.'** Dit is vast iets wat Majoor Bosshardt heeft gezegd. Want de tekst gaat over haar. Een 'roeping' is iets waarvan je vindt dat je het moet doen. Dus Majoor Bosshardt vond dat ze dit werk voor het Leger des Heils moest gaan doen. **In wat nu het Majoor Bosshardthuis is in de binnenstad van Amsterdam, heeft Majoor Bosshardt jarenlang gewoond en gewerkt**. Ik weet nu nog steeds niet wat er nu te zien of te doen is in het Majoor Bosshardthuis, maar ik weet wel dat de majoor ook echt in dat huis heeft gewoond en gewerkt. **Haar grenzeloze naastenliefde, tomeloze energie, doortastendheid en creativiteit is voor veel mensen ook vandaag nog een bron van inspiratie**. Majoor Bosshardt is dus wel een heel bijzonder mens geweest. Want er worden grootste dingen over haar gezegd. Ze had heel veel liefde voor anderen en een tomeloze energie. Wat 'tomeloos' is, weet ik niet precies, maar ik denk dat ze heel veel energie had. Zo veel dat ze maar door kon blijven gaan. Ook was ze doortastend. Ik zag en hoorde op tv wel dat ze niet bang was om flink aan te pakken. Dat zal 'doortastend' wel betekenen. Ook was ze creatief. Een heel bijzonder iemand dus. **Bezoek het Majoor Bosshardthuis en laat je meenemen in het verhaal van deze bijzondere vrouw en het werk van het Leger des Heils**. Aha, in het Majoor Bosshardthuis krijg je dus meer te zien en te horen over wie Majoor Bosshardt was en wat ze deed. Ook krijg je er informatie over het Leger des Heils. Dat lijkt me heel interessant. Maar hoe zouden ze dat laten zien en horen?

Wat hebben jullie mij horen doen? Ik dacht hardop na over de tekst. Ik stelde ook vragen aan mezelf. Dat hoort bij actief lezen. Als je actief leest, sta je ook stil bij onbekende woorden.

Laat een van de leerlingen hardop denkend het volgende stukje lezen. Leg uit: als je in je groepje actief aan het lezen bent, bespreek je waar elk stukje over gaat. Je stelt vragen en je probeert achter de betekenis van onbekende woorden te komen. Ook bespreek je wat het belangrijkste is van het stukje tekst. Bij elk stukje horen ook sleutelvragen. Die beantwoord je tijdens het lezen van de tekst.

Let op: De hulpvragen bij de sleutelvragen hieronder zijn bedoeld als extra aanwijzingen bij de sleutelvragen. Gebruik de hulpvragen alleen als deze relevant zijn voor de leerlingen. Als de leerlingen de sleutelvraag direct kunnen beantwoorden is een hulpvraag waarschijnlijk niet nodig.

Sleutelvragen

Wat is je leesdoel? _____

Tijdens het lezen

Inleiding	1. Wat is de huidige functie van het Majoor Bosshardthuis?
‘God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen’	2. Wat is de overeenkomst tussen William Booth en Majoor Bosshardt? Noem twee dingen. 3. Waaruit blijkt dat Majoor Bosshardt in al die jaren heel bescheiden bleef?
Soup, Soap and Salvation	4. Waarom openen William en Catherine Booth een gaarkeuken? 5. Verklaar de naam van de drieslag waarmee het werk van de Salvation Army wordt samengevat.
Leger des Heils	6. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen het Leger des Heils en de christelijke kerk? 7. Wat is de rode draad in de verschillende manieren van hulp die het Leger des Heils aanbiedt? Noem twee dingen.
Majoor Bosshardthuis	8. Wat weet je nu over het Majoor Bosshardthuis?

Na het lezen

9. Majoor Bosshardt en andere heilssoldaten deden en doen veel voor andere mensen. Wat kun jij voor een ander doen?

Sleutelvragen	Hulpvragen
Inleiding 1. Wat is de huidige functie van het Majoor Bosshardthuis?	1a: Wat lees je in regel 2-3? In wat voor gebouw of op wat voor plek kun je je laten meenemen in verhalen? 1b: Wat is er in het huis te zien?
‘God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen’ 2. Wat is de overeenkomst tussen William Booth en Majoor Bosshardt? Noem twee dingen. 3. Waaruit blijkt dat Majoor Bosshardt in al die jaren heel bescheiden bleef?	2a: Lees regel 13-19. Waar was Majoor Bosshardt lid van? 2b: Lees regel 23-24. Wie is William Booth? 2b: Wat geven de woorden Net als in deze zin aan? 3a: Welke onderscheidingen en welke aandacht kreeg Majoor Bosshardt? Wat vond zij daarvan? 3b: Wat betekent het woord loftuitingen (regel 54)?
Soup, Soap and Salvation 4. Waarom openden William en Catherine Booth een gaarkeuken? 5. Verklaar de naam van de drieslag waarmee het werk van de Salvation Army wordt samengevat.	4: Wat zegt William Booth in regel 67-69? 5a: Hoe vertaal je de drieslag in het Nederlands? 5b: Op welke manieren boden William en Catherine Booth hulp?
Leger des Heils 6. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen het Leger des Heils en de christelijke kerk? 7. Wat is de rode draad in de verschillende manieren van hulp die het Leger des Heils aanbiedt? Noem twee dingen.	5a: Kijk in regel 88-90. Wat is het doel van het Leger des Heils? Denk zelf goed na: Welk deel van dat doel past ook bij de christelijke kerk? 5b: Wat doen priesters, pastoors en dergelijke in een kerkgebouw, tijdens een mis? En wat doen heilssoldaten? 5c: Kijk nog eens terug naar het vorige stuk tekst (Soup, Soap and Salvation). Welke dingen combineerde William Booth? 6: Wie staan er centraal bij het werk van het Leger des Heils? Wat doen de heilssoldaten voor hen?
Majoor Bosshardthuis 8. Wat weet je nu over het Majoor Bosshardthuis?	8a: Lees het stukje nog eens goed. 8b: Wat was je antwoord op vraag 1? Klopt je antwoord op die vraag? Wat weet je nu nog meer?
Na het lezen 9. Majoor Bosshardt en andere heilssoldaten deden en doen veel voor andere mensen. Wat kun jij voor een ander doen?	



Werkblad Actief lezen

Groepje van: _____

Leesdoel: Na het lezen _____

Aantekeningen bij de stukjes

Noteer hieronder belangrijke informatie, onbekende woorden en eigen vragen. Schrijf ook de antwoorden van de sleutelvragen op.

Inleiding

Antwoord op sleutelvraag 1:

‘God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen’

Antwoord op sleutelvraag 2:

Antwoord op sleutelvraag 3:

Soup, Soap and Salvation

Antwoord op sleutelvraag 4:

Antwoord op sleutelvraag 5:

Leger des Heils

Antwoord op sleutelvraag 6:

Antwoord op sleutelvraag 7:

Majoor Bosshardthuis

Antwoord op sleutelvraag 8:

Na het lezen

Antwoord op sleutelvraag 9:

Antwoorden

Opdracht 1

Actief lezen en samenvatten

Sleutelvragen

Tijdens het lezen	
Inleiding	1. Wat is de huidige functie van het Majoor Bosshardthuis? <i>Dit staat niet precies in de inleiding, maar je kunt het afleiden en je eigen kennis gebruiken. Het Majoor Bosshardthuis is een soort museum. Er zijn tentoonstellingen over Majoor Bosshardt en over het Leger des Heils.</i>
‘God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen’	2. Wat is de overeenkomst tussen William Booth en Majoor Bosshardt? Noem twee dingen. <i>Ze zijn beiden lid van het Leger des Heils. Ze maakten tijdens wandelingen kennis met mensen die in armoede en ellendige omstandigheden leefden (en betekenden iets voor die mensen).</i> 3. Waaruit blijkt dat Majoor Bosshardt in al die jaren heel bescheiden bleef? <i>Ze stelde zich in dienst van mensen, ze wilde mensen dienen. Ze kreeg veel bewondering en eer, maar vond dat die eer aan God toe kwam.</i>
Soup, Soap and Salvation	4. Waarom openden William en Catherine Booth een gaarkeuken? <i>Ze realiseerden zich dat mensen die honger hebben niet goed naar een verhaal kunnen luisteren. Daarom gingen ze eten aan mensen aanbieden, zodat ze hun verhaal wel aan hen konden vertellen.</i> 5. Verklaar de naam van de drieslag waarmee het werk van de Salvation Army wordt samengevat. <i>Soup, soap and salvation betekent letterlijk soep, zeep en verlossing. De Salvation Army voorziet hulpbehoevenden van soep, een warme douche en geloofsbijeenkomsten.</i>
Leger des Heils	6. Welke overeenkomsten en verschillen zijn er tussen het Leger des Heils en de christelijke kerk? <i>Het Leger des Heils vertelt, net als de christelijke kerk over Gods liefde. Dit doen zij door geloofsgroepen op te zetten. Het Leger is echter veel actiever in de hulpverlening aan kwetsbaren in de samenleving en bieden ook gerichte hulp.</i> 7. Wat is de rode draad in de verschillende manieren van hulp die het Leger des Heils aanbiedt? Noem twee dingen. <i>Bij alle soorten hulp gaat het om luisteren naar mensen en om hulp bieden aan mensen.</i>
Majoor Bosshardthuis	8. Wat weet je nu over het Majoor Bosshardthuis? <i>Het is in het pand waar Majoor Bosshardt heeft gewoond (en je kunt haar werkplek bezoeken), het is een experience center, er zijn wisselende tentoonstellingen.</i>
Na het lezen	9. Majoor Bosshardt en andere heilssoldaten deden en doen veel voor andere mensen. Wat kun jij voor een ander doen? <i>Eigen antwoord.</i>

Tekstschema Majoor Bosshardt, de bekendste heilssoldate van Nederland	
Inleiding	<i>Majoor Bosshardt werkte voor het Leger des Heils. Nu kun je het Majoor Bosshardthuis, haar voormalige woon- en werkplek, bezoeken.</i>
'God dienen is mensen dienen, mensen dienen is God dienen'	<i>Alida Bosshardt werd geïnspireerd door een heilssoldaat van het Leger des Heils. Vanaf de jaren 1930 hielp zij kwetsbare mensen in Amsterdam. Daardoor werd zij bekend en werd ze Ridder in de Orde van Oranje Nassau. Toch bleef ze heel gewoon. In 2007 overleed zij.</i>
Soup, soap and salvation	<i>De Britse predikant William Booth en zijn vrouw richtten het Leger des Heils op. Dat deden zij omdat mensen die echt in de problemen zitten niet meteen openstaan voor het verhaal van Jezus. Ze begonnen in 1865 met een gaarkeuken en inmiddels is het Leger in meer dan 130 landen actief.</i>
Leger des Heils	<i>Het Leger verleent hulp aan kwetsbare mensen in de samenleving en vertellen over God. Dat doen zij op verschillende manieren.</i>
Majoor Bosshardthuis	<i>Het Majoor Bosshardthuis is nu een experience center, een museum en er zijn tentoonstellingen. Bovenal kun je er laten inspireren.</i>

Opdracht 2
Teksten vergelijken

Tekstkenmerken			
	Majoor Bosshardt, de bekendste heilssoldate van Nederland	Het belang van het maatschappelijk middenveld	Doen wat gedaan moet worden
Tekstsoort	<i>Informatieve tekst</i>	<i>Activerende tekst</i>	<i>Beschouwende tekst</i>
Tekstvorm	<i>beschrijving</i>	<i>lezing</i>	<i>boodschap/betoog</i>
Hoofddoel	<i>Feitelijke kennis overbrengen over het leven van Majoor Bosshardt en haar werk voor het Leger des Heils</i>	<i>Oproep aan het maatschappelijke middenveld om van zich te laten horen.</i>	<i>Verwoorden en onderbouwen van een mening over het werk van Majoor Bosshardt</i>
Overige schrijfdoelen	<i>Activeren om een bezoek te brengen aan het Majoor Bosshardthuis</i>	<i>Beschouwen van ontwikkelingen in de politiek en maatschappij</i>	-

Opdracht 3**Actief lezen en vragen over de tekst beantwoorden**

1. Antwoorden op de vragen over sociale cohesie
 - A. Hoe sterker de sociale cohesie, hoe meer mensen bereid zijn elkaar te helpen en samen te werken en hoe groter het gevoel van vertrouwen, solidariteit en betrokkenheid.
 - B. Bijvoorbeeld een school, een geloofsgemeenschap, een sportclub, een buurthuis, de soep-bus, de Voorleesexpress, burendag.
 - C. Door zich in te zetten voor kwetsbare mensen in de samenleving en hen te behandelen als haar gelijke.
2. Vragen over de tekst
 - A. Ze hebben beiden een groot gevoel voor naastenliefde. Daarnaast leverden zowel de bisschop als de majoor een vorm van maatschappijkritiek door aandacht te vragen voor groepen mensen die te weinig gezien of gehoord worden.
 - B. Antwoord A: illegale, laaggeschoolde arbeidsmigranten
 - C. Aan de ene kant heb je technocratische bestuurders. Zij laten zich leiden door zakelijke en technische gronden, maar niet door sociale overwegingen. Daar tegenover staan de populistten. Populisme is een politieke stroming die zich vooral richt op wat de meerderheid wil horen. In beide stromingen is er weinig ruimte voor de minderheid.
 - D. Antwoord A: dictatoriaal
 - E. Ze vertegenwoordigen de waarden en behartigen de belangen van verschillende partijen. Zij geven een tegengeluid aan technocraten en populistten.
 - F. Leiders in het buitenland met autoritaire neigingen willen het maatschappelijk middenveld verzwakken. Omdat veel mensen in Nederland teleurgesteld zijn in de politiek, zou deze ontwikkeling ook hier kunnen plaatsvinden. Dat is een risico voor de democratie en kan tot gevolg hebben dat de wil van de meerderheid belangrijker wordt. Dan zullen de belangen van minderheden vergeten worden.
 - G. Antwoord B. Ze wil de luisteraars aanmoedigen om, net zoals Majoor Bosshardt, voor minderheden op te blijven komen.
 - H. Eigen antwoord.
 - I. Zie opdracht 2.

Opdracht 4

Perspectieven vergelijken

Eigen antwoorden.

Opdracht 5

Actief lezen en vragen beantwoorden

1. Antwoorden op vragen over de tekst

- A. Awraham Soetendorp is een rabbijn. Een rabbijn is een joodse man die lesgeeft in godsdienst en die de diensten in de synagoge leidt.
- B. Zij had een rooms-katholieke vader en een reformatorische moeder en bezocht veel verschillende kerken in haar jeugd.
- C. Het maakt niet uit wat je achtergrond is, maar het is belangrijk om de sterke kanten die je in je eigen cultuur ontwikkelt te gebruiken om anderen, ongeacht hun achtergrond, tot steun te zijn.
- D. Een Lamed-Vav Tzadikim is een rechtvaardige. Dat is iemand die iedereen altijd eerlijk behandelt. Een Lamed-Vav Tzadikim realiseert zich niet dat hij of zij daarmee de wereld in stand houdt. In de eerste tekst staat dat de majoor werd geprezen om haar eenvoud en realisme, en dat zij altijd zichzelf is gebleven. Majoor Bosshardt vond het niet bijzonder om iedereen altijd eerlijk te behandelen. Dat ze de kinderen in de oorlog heeft gered, vond zij dus ook vanzelfsprekend. Zij heeft zich waarschijnlijk nooit echt gerealiseerd hoe bijzonder het werk was dat zij voor de samenleving gedaan heeft.
- E. Het antwoord staat niet letterlijk in deze tekst. Maar tussen de regels door lees je wel wat hij belangrijk vindt in een samenleving. Hij heeft het bijvoorbeeld over 'in verbinding staan met...' en 'met een open hart'. Hij vindt het dus belangrijk om elkaar onvoorwaardelijk, en los van de achtergrond die je hebt, te steunen

2. Zie opdracht 2.

Opdracht 6

Wat kun jij bijdragen? (extra opdracht 1)

Eigen antwoorden.

Opdracht 7

Een infographic over het Leger des Heils (extra opdracht 2)

- A. $1365 : 10 = 1/10 = 136,5$ is vrouw en dan is de rest $1365 - 136,5 = 1228,5$ is man; afgerond is dat 136 of 137 vrouwen en 1228 of 1229 mannen
- B. ongeveer 173 mensen ($2/3$ deel van 260)
- C. Links gaat over de mensen die buiten in de kou zijn en rechts gaat over de mensen die in de warme opvang zijn opgevangen. Blauw suggereert kou en rood geeft warmte aan.
- D. Het tweede icoontje heeft te maken met de S van Soup en het derde icoontje met de S van Soap.
- E. Je kunt het antwoord vinden linksonder in de infographic. Je ziet het aan de tekst en je ziet het aan de kleur van het aantal graden. Rood is (nog) goed en blauw wordt gevaarlijk.
- F. Leger des Heils.

Bijlage 1

Volledige lezing Femke Halsema

Majoor Bosshardtrede – Amsterdam, 6 juni 2025

Dames en heren,

Op de dag van zijn inauguratie bezocht president Trump een kerkdienst. Bisschop Mariann Edgar Budde van de Episcopale Kerk vroeg hem om genade voor mensen die bang zijn. Ze noemde homoseksuelen, lesbiennes en transgenders. Ongedocumenteerden. Ze vroeg de president ook om mensen te helpen die oorlog en vervolging in hun eigen land ontvluchten.

Met de machtigste man ter aarde zelf op de eerste rij was dit een daad van grote moed en barmhartigheid. President Trump noemde Budde later extreem-links, eiste excuses en haar ontslag. Het pleidooi van Budde voor naastenliefde deed mij denken aan de majoor. De majoor had oog voor mensen die in onze samenleving vaak ongezien blijven. Daklozen, verslaafden, sekswerkers, mensen met HIV en iedereen die door onze samenleving en politiek zijn afgeserveerd. Geïnspireerd door haar geloof vroeg zij aandacht voor hen. De laatsten waren voor de majoor de eersten. Haar medemenselijkheid was ook een vorm van maatschappijkritiek die elke gezonde democratie nodig heeft.

En juist de reactie van president Trump toont ook aan hoe hard deze vorm van maatschappijkritiek nodig is. Zijn reactie was geen incident, maar is onderdeel van een internationale beweging, waarbij medemenselijkheid in toenemende mate wordt wegzet als slap en de zorg voor kwetsbaren en de rechten van minderheden als extreem-links. Terwijl ze voor mij niets, maar dan ook niets, met politiek te maken hebben.

Ik wil vanmiddag spreken over het belang van het maatschappelijk middenveld bij het verdedigen van democratische waarden en een open en zachtmoedige samenleving. Maar voordat ik verder ga: ik vind het een enorme eer om de eerste Majoor Bosshardtlezing te mogen houden.

Majoor Bosshardt begon in 1948 begon met honderd gulden in de oude binnenstad het goodwillwerk van het Leger des Heils. Dak- en thuislozen, en mensen met een verslaving of in de prostitutie konden op haar rekenen. Tijdens een bijeenkomst van het Leger des Heils zag ze ooit midden in de nacht een jongetje buiten staan. Hij was waarschijnlijk rond de vier jaar oud. De jongen stond er te luisteren maar was er helemaal alleen, en de majoor ging naar hem toe. Hij was zijn moeder kwijt. En dus ging de majoor met hem op stap, verloren als hij was, café in, café uit, totdat ze zijn moeder terugvonden. Een prostitué die al een flinke borrel op had.

Ik probeerde me voor te stellen hoe ze na zo'n aangrijpende nacht thuiskwam, toen ik zo'n twee jaar geleden op de Wallen haar voormalige woning bezocht. Ik zat op zolder op een bed waar zij prostitués even een plek gaf om tot rust te komen. Ze bood er ook ruimte voor mensen die verslaafd waren of, zoals het Leger het zo prachtig omschrijft, 'geen plek hadden om thuis te komen'.

Ook nu zijn er grote groepen mensen die achter worden gesteld. Mensen wiens noden en zorgen te weinig worden gehoord of gezien. Ik bedoel niet alleen de mensen die op straat leven of, al dan niet gedwongen, sekswerk doen of verslaafd zijn. Maar ook de mensen in verwaarloosde buurten. In schimmelwoningen, in onveiligheid, en op de plekken waar de lerarentekorten het hoogst oplopen terwijl de kinderen juist het meeste aandacht nodig hebben, en waar onze leefbaarheid constant onder druk staat.

Ondertussen dreigt het geloof dat de politiek dit soort zorgen kan wegnemen uit te doven. Ons land kent inmiddels decennialang een technocratische bestuursstijl, waarmee politieke problemen niet werkelijk worden opgelost. Veel te vaak leggen overheden hun oor te luisteren bij de met spreadsheets en

PowerPoint bewapende consultants. Politici hebben de afgelopen decennia in toenemende mate ook hun taal overgenomen. Zielloos technocratisch bestuur heeft populisme een voedingsbodem gegeven. Populisten leken de enigen die verzet konden bieden tegen de politiek die zegt dat er geen alternatieven zijn voor de statistische voorspellingen.

Tegenover de technocratie werd vanuit het populisme de afgelopen jaren de wil van het volk geplaatst, de wil van de meerderheid. Aan de ene kant statistische abstracties en aan de andere kant de stellingname dat we moeten doen wat dé Nederlanders willen, wat dé meerderheid wil. Dat heeft de rechten van minderheden, en van diegenen die kwetsbaar zijn, geleidelijk meer en meer ondermijnd. Feitenvrijheid en statistiek. En het heeft de rechten van minderheden niet alleen geleidelijk ondermijnd, het zette ook de deur open naar een autocratische samenleving, waarin minderheidsrechten eigenlijk steeds minder belangrijk worden gevonden. En waar ook vergeten wordt dat we een samenleving van minderheden zijn. Religieuze minderheden, etnische minderheden, politieke minderheden.

We zijn nooit een land geweest dat één meerderheid heeft gekend. Maar een land dat altijd heeft moeten samenwerken met zijn verschillende minderheden. En daar compromissen in heeft moeten sluiten. En in dat compromis heeft altijd een grote schoonheid gelegen. De menselijke maat, de bereidheid om samen oplossingen te vinden voor heel ingewikkelde problemen.

Tussen de droom en daad van populistten met autocratische ambities staan gelukkig op dit moment niet alleen rechtsstatelijke instituties in de weg maar vooral een sterk en eigenzinnig maatschappelijk middenveld. Organisaties en bewegingen die verschillende belangen en waarden vertegenwoordigen en vaak, denk aan het Leger des Heils, in de haarvaten van onze samenleving zitten.

Overal waar democratieën afglijden naar onvrije systemen of autocratieën zien we dat dit ook gepaard gaat met een aanval op het maatschappelijke middenveld en met het inperken van klassieke burgerlijke vrijheden. De vrijheid van minderheden, de vrijheid van verzet, de vrijheid van geloof, de vrijheid van demonstratie en vereniging.

Nederland kent die traditie van een sterk maatschappelijk middenveld. Van sociale bewegingen die aan de basis hebben gestaan van grote veranderingen. Of het nou de vakbeweging is, de vrouwenbeweging, maar ook vrijwilligersorganisaties en de kerken. En we zouden daar eigenlijk heel trots op moeten zijn. We moeten daar zeker in deze tijd heel zuinig op zijn. In plaats daarvan zien we dat ook in Nederland de aanval wordt geopend op waardevolle organisaties. In retoriek maar ook in beleid.

De laatste decennia is overheidsbeleid steeds vaker van bovenaf tot stand gekomen, schreef Frans Leijnse. Volgens deze voormalig bijzonder hoogleraar sociaal-politieke aspecten van de verzorgingsstaat en overlegeconomie is het maatschappelijk middenveld, en ik citeer, ‘steeds meer buitenspel gezet’.

Het is een zorg die ook doorklinkt in de jaarlijkse rapportage van het College voor de Rechten van de Mens, die ging over het belang van het maatschappelijk middenveld voor de bescherming van mensenrechten en de rechtsstaat. Maatschappelijke organisaties merken, aldus het college eerder dit jaar, dat ze minder vaak betrokken worden bij het maken van nieuw beleid.

Bij de conceptwetsvoorstellen Asielnoodmaatregelenwet en de Wet tweestatusstelsel is er geen openbare consultatie geweest, waardoor organisaties die wel met de uitvoering zijn belast of soms kritiek moeten kunnen leveren waar we sterker van worden niet of nauwelijks hun mening hebben kunnen geven.

Door maatschappelijke organisaties minder te betrekken wordt de tegenspraak die overheden krijgen kleiner. Dat gaat ten koste van de kwaliteit van nieuwe wet- en regelgeving, in tijden waarin juist hele grote onderwerpen juist om heel veel tegengeluiden en kennis vanuit de haarvaten van de samenleving vragen.

Sommige politieke partijen, ook in Nederland, willen voor maatschappelijke organisaties bijvoorbeeld de

toegang tot de rechter beperken. Opnieuw een voorbeeld van hoe de overheid haar eigen tegenmacht en daarmee ook het maatschappelijk middenveld wil beperken. Dat geldt bijvoorbeeld voor de poging van de minister van Asiel om een fors deel van de subsidie van Vluchtelingenwerk in te trekken, een besluit dat door de rechter gelukkig inmiddels is geschorst.

Dit soort maatregelen komt niet voort uit de wens om maatschappelijke problemen beter en sneller op te lossen, maar eerder lijkt het uit rancune. Het duidelijkst werd dit nog wel toen de minister van Asiel weigerde om haar handtekening te zetten voor vijf vrijwilligers die overduidelijk een onderscheiding hadden verdiend.

Leiders in het buitenland met autoritaire neigingen willen maar wat graag het maatschappelijk middenveld verzwakken. Amnesty International meldde eind april in het jaarrapport dat autoritaire praktijken en onderdrukking van afwijkende meningen wereldwijd toenemen.

De druk die president Trump op een universiteit als Harvard legt, is een voorbeeld van de manier waarop een overheid tegenspraak moeilijker maakt. In Hongarije ligt er nu een wetsvoorstel van regeringspartij Fidesz in het parlement waarin regels worden opgelegd aan organisaties die buitenlandse financiering krijgen.

De burgemeester van Boedapest heeft een brief geschreven aan voorzitter Ursula von der Leyen van de Europese Commissie dat hij zich grote zorgen maakt dat media en maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met mensenrechten en de strijd tegen corruptie aan banden worden gelegd. Het zou volgens hem onomkeerbare schade opleveren aan deze organisaties en aan, en ik citeer, ‘fundamentele waarden van democratie en de rechtsstaat’.

Amsterdam viert dit jaar het 750-jarig bestaan. Een fantastische gelegenheid om inspiratie uit onze geschiedenis te putten die ons ook kan helpen om onze toekomst vorm te geven. Amsterdam, kan, net als vrijwel alle steden met middeleeuwse wortels, bogen op een lange traditie van sterke maatschappelijke organisaties. De Utrechtse historicus Maarten Prak, schreef enkele jaren geleden het boek *Stadsburgers*. Hierin betoogt hij dat al lang voordat natiestaten en nationale parlementen bestonden, er in veel steden al bloeiende praktijken bestonden van stedelijk burgerschap. In Amsterdam waren de burgers verenigd in gilden, schutterijen en liefdadigheidsinstellingen. De stedelijke overheid kon niet om deze instellingen heen. Zo kon de macht zich niet te veel concentreren.

Natuurlijk hoeven die instellingen van destijds niet te worden geïdealiseerd want ze waren verre van democratisch. Elites maakten de dienst uit. Vrouwen en Joden konden niet lid worden van gilden en schutterijen. Maar als vormen van lokaal burgerschap kunnen zij wel degelijk, als we ze democratischer maken en opener, gelden als een inspiratiebron voor nu.

Latere vormen van particulier initiatief en sociale bewegingen hebben die traditie van lokaal burgerschap nog veel rijker gemaakt. Arts Samuel Sarphati liet in de negentiende eeuw urinoirs en openbare wc's in de stad plaatsen, en gaf arme Amsterdammers een baan in het afvalbedrijf dat hij opzette. En in de Algemeene Nederlandse Diamantbewerkersbond, kwamen joden én christenen, hoogopgeleiden én ongeschoolden tot in de twintigste eeuw samen.

Amsterdam is ook de stad waar vrouwen de barricades op gingen voor gelijke rechten. Waar queers hun plek opeisten en onze stad deden opbloeien. Waar bewoners zich organiseerden tegen stadsvernieuwing of gezamenlijk aandacht vragen voor armoede en slechte huizen, zoals Red Amsterdam Noord de laatste jaren doet.

Ik sprak niet lang geleden een groot aantal kerkbestuurders in de ambtswoning die wanhopig zijn over het gebrek aan ruimte. Hetzelfde gesprek heb ik ook met Moskeeën gevoerd en heb ik met cultuurinstellingen en ondernemers. Dat is een hartenkreet die de stad zich zeer moet aantrekken. De ruimte in onze stad is

heel schaars. Er is een grote nood aan woningen en tegelijkertijd ligt er ook echt de opdracht voor de gemeente om ook fysiek ruimte te blijven geven aan dat maatschappelijk middenveld, dat mensen kan opvangen, zich kan verenigen, gezelligheid kan creëren.

Daarom is ook heel recent het Nieuw Amsterdams Verbond opgericht, een onafhankelijke vereniging waar verschillende soorten organisaties elkaar ontmoeten om problemen op te kunnen lossen. Wat ze delen is het ideaal van een leefbare stad die aan iedereen toekomt. Inmiddels bestaat het verbond uit een bonte mix van organisaties. Van goede doelen tot multinationals en stichtingen, zoals een in Amsterdam Noord die kinderen helpt om met kunst en cultuur zelfvertrouwen te kweken en taalvaardiger te worden.

Een van de mensen in het verbond is de sociaal ondernemer Abdelhamid Idrissi. Hij richtte stichting Studiezalen op. Kinderen kunnen er hun huiswerk maken, maar ook hun ouders zijn welkom voor een praatje, advies of training. Inmiddels zijn er 47 studiezalen in Amsterdam en Zaandam, waar 1400 kinderen en hun families worden geholpen. Inmiddels steunt de gemeente stichting Studiezalen een beetje maar het is volledig uit particulier initiatief voortgekomen. Bedrijven die steunen, inwoners die steunen, vrijwilligers die daar het werk deden. Idrissi richtte ook Supermarkt Fris op, waar kwetsbare gezinnen van de studiezalen zonder kosten boodschappen kunnen doen. Hij ontmoet mensen die de overheid niet ziet. Hij kent hun armoede omdat hij die zelf ondervond toen hij opgroeide. Hun stem klinkt door als hij met de overheid praat.

En daarmee is hij niet alleen barmhartig, maar ook onmisbaar in onze lokale democratie. Want daarmee verwoordt hij ook maatschappijkritiek, zoals de majoor dat deed, zoals de Amerikaanse bisschop dat deed, om de aandacht te vestigen op mensen die menselijkheid en zachtmoedigheid nodig hebben.

Dames en heren,

Op 27 oktober is onze stad officieel 750 jaar oud. Twee dagen later zijn er verkiezingen. Ik hoop dat er heel veel mensen gaan stemmen. Ik maak me daar zorgen om omdat de huidige coalitie talloze mensen heeft teleurgesteld. Dit kan de voedingsbodem voor antidemocratische sentimenten versterken. Het kan onze samenleving verder verharderen. De polarisatie kan toenemen. Het idee dat het gaat om de wil van de meerderheid ook verder versterken. Waarbij het belang van minderheden in onze samenleving verder naar achteren wordt geduwd.

Daarom hoop ik dat het maatschappelijk middenveld de komende tijd flink van zich zal laten horen. Daar zit de bezieling waar zoveel mensen naar verlangen. Daar zit de stem van de mensen die vaak niet worden gezien of gehoord. De stem ook van mensen die hoopvol zijn. De stem van nieuwe generaties. Vakbonden, het MKB, sportverenigingen, studentenverenigingen, schoolbesturen, religieuze gemeenschappen, universiteiten. Liefdadigheidsinstellingen en maatschappelijke organisaties en sociale bewegingen vertegenwoordigen echte mensen met echte zorgen, met echt verdriet en echte dromen.

Alida Bosshardt had geen kinderen, maar wel heel veel erfgenamen. Dat zijn alle mensen die oog hebben voor mensen die anders zijn, die kwetsbaar zijn. Oog hebben voor de mensen die in het donker leven. Erfgenaam van Majoor Bosshardt zijn alle mensen die geen onderscheid maken tussen mensen op basis van hun afkomst of hun levensstijl. En erfgenaam van de majoor zijn alle mensen die opkomen voor de zachte krachten, voor menselijkheid en zo een fundamentele verdedigingslinie vormen van onze democratie.

U, hier aanwezig, u bent dat.
En we hebben u hard nodig.
Dank u wel.

Bijlage 2

Volledige lezing rabbijn Awraham Soetendorp

Boodschap ter gelegenheid van de Majoor Bosshardtrede in Amsterdam, 6 juni 2025

Shalom, shalom, l'rachok, v'lakarov, vrede, heelheid, voor degenen die ver weg zijn en die dichtbij zijn. Het is met ontroering dat ik denk aan Majoor Bosshardt. Iemand die **iemand** was voor iedereen in Mokum en daarbuiten.

Hartelijke groet aan dierbare burgemeester Femke Halsema. Alle goeds en alle erkenning van de weg die jij wijst.

Shalom, shalom, die heelheid, die Majoor Bosshardt zo omgaf terwijl zij liep door de straten van Mokum en die mij trof in de eerlijkheid van haar zoektocht. Als vertegenwoordigster van het Leger des Heils, maar voorbij de grenzen als degene die degenen die ver weg waren dichtbij bracht.

Een paar dagen geleden heb ik met anderen een naambordje mogen onthullen. De naam van mijn vader, Jacob Soetendorp, die de basis legde voor een van de grote synagogen van de Liberaal-Joodse gemeente in Amsterdam. Hij werd geboren op de eilanden, in Kattenburg. En vanuit de armoede en in de worsteling van die dagen hield hij steeds voor ogen de psalmwoorden: "Ik heb de Altijd Aanwezige altijd voor mij geplaatst."

De Altijd Aanwezige voelend aan zijn rechterhand, zodat hij niet zou wankelen. Hij, die na de oorlog het opbouwwerk deed. En zo ontmoette hij ook Majoor Bosshardt. Hij was een vriend van haar, en ik mocht haar uitnodigen bij de jeugdgroepen die ontstonden en die de basis vormden voor deze Joodse gemeente die er nu is.

Op het naambordje staat "Jacob Soetendorp Eiland". Eiland in twee richtingen. Want in de afgeslotenheid van de eigen traditie, de traditie van het Jodendom, de traditie van het Leger des Heils, kun je die innerlijke krachten opbouwen om daarmee wijd in de wereld te staan. Met een open deur, met een open hart en een open geest. En die verbinding. Een eiland niet als 'afgescheiden van', maar als toevluchtsoord en 'verbinding met'.

Zo was ik ook ontroerd dat ik mocht spreken op het moment dat Majoor Bosshardt de erkenning kreeg van Yad Vashem voor het feit dat zij Joodse kinderen in de oorlog had gesteund, had gered. Zij sprak daar nooit over. Ik wist daar niets van. En ik mocht toen woorden spreken bij die erkenning die zij toen mocht krijgen. Haar noem ik als een van de *Lamed-Vav Tzadikim*. Dat zijn in de Joodse traditie zesendertig rechtvaardigen die in elke generatie leven. Niemand weet dat zij de grote rechtvaardigen zijn, en zij weten het van zichzelf niet. Maar zij doen wat gedaan moet worden, wat dichtbij brengt, die ver weg is. En die houden de wereld in stand in elke generatie.

Zo heeft zij zo veel kunnen verbinden, en zo lopen door Mokum Jacob en Majoor Bosshardt. En zovele anderen die ons de weg wezen. En in de woorden van diezelfde Jesaja, in datzelfde hoofdstuk 40 staat: "*Kol koree*": 'een stem roept', "Maak baan in de woestijn voor de Altijd Aanwezige." Het is niet, zoals verkeerd wordt vertaald, een 'roepende in de woestijn'. Nee, het is iemand die eenzaam en gebroken kan zijn, maar heelheid in zichzelf weer terugvindt, en een steun voor anderen kan zijn, en **ons** de opdracht geeft om in deze tijd waarin de contouren van woestijn en scheuring zo dichtbij zijn, om juist in die woestijn die weg te banen.

En in herinnering aan Majoor Bosshardt, en in de hoop die ons allen verbindt, plant ik met u de toekomst, de heilzame toekomst, in het vaak gebroken heden.



Er zal vrede zijn. Er zal vrede zijn tussen Israël en Palestijnen. Er zal een plek zijn waar bijvoorbeeld Eco-peace zich nog steeds voor inzet: het delen van leven-gevend water, van levende, krachtige, pulserende lucht, zuivere lucht, van vrijheid en van identiteit.

Mogen wij nog lang, en met kracht, en met moed, en met onwankelbare hoop, wandelen door deze plek *Hamakom*, Mokum, waar de woorden van de *Lamed-Vav Tzadikim*, van de rechtvaardigen, door blijven klinken en realiteit worden voor alle generaties.

Shalom, shalom. Vrede, vrede.